

Jézus, a Messiás, aki testben feltámadott

LADOCSI GÁSPÁR

1952-ben született Nagybajcsón. 1977-ben szentelték pappá. 1994–2001-ben tábori püspök, kat. ordinárius. 1995-től a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia Ökumenikus Bizottságának vezetője, 1996-tól a PPKE BTK tanára. Jelenleg az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye segédpüspöke, az Esztergomi Hittudományi Főiskolán teológiai tanár.

**A misszionáló
ősegyház
feltámadásba
vetett hite**

Húsvét Szent Három Napja (*Sacrum Triduum Pasquale*) két provokatív eseménnyel szembesítette korának gondolkodó embereit, valamennyi kultúrában, úgy a történelmi múltban, mint a jelenben és a jövőben. Az egyik: Isten Fiának, küldöttjének, a Messiásnak botrányos kiszolgáltatottsága, elítélése és halála; a másik: test szerinti és egyedülálló feltámadása, ugyanis ő nem erre a világra támadt fel (zárt ajtón át érkezett), de mégis tapasztalható volt valószínű testi létében is (evett, tapintható volt).

A feltámadás misztériumának elfogadását állítsuk most magunk elé a kérügma kovászának fényében. Mint három véka lisztbe, úgy került a misszionáló keresztény hit kovásza az antik kultúra gondolatvilágának lisztjébe: filozófiai felfogások, vallási kultuszok és helyi népszokások elegyébe (vö. Mt 13,33). A görög-római vallási és filozófiai rendszerek számára a test feltámadása abszurditás volt. Pál apostol, Krisztus húsvéti misztériumának elkötelezett hirdetője missziója során mindvégig szembesült az antik kultúra szembehelyezkedésével: második missziós útján a hellén szellemi fellegrában, Athénben udvariasan elutasították őt Jézusnak, a Krisztusnak a halálból való feltámadásba vetett hite miatt (vö. ApCsel 17,32); missziós útjainak utolsó szakaszában pedig Heródes Agrippa királynak bizonygatta a próféták alapján a Messiás szenvedéséről, haláláról és feltámadásáról vallott hitét; s hirdette azt, aki Jézus volt, és mint Messiás, elsősülött a halottak közül. Végül a királynak szegezte a kérdést: *Hisz-e a prófétákban Agrippa király?* (ApCsel 26,26) — merthogy végső soron ezen hite miatt állították a király bírói széke elé, és ezért fellebbezett a császárhoz, mivel ez az államigazgatás szerint nem volt bűncselekmény.

A misszionáló ősegyház feltámadásba vetett hitének alapvető problémáját találóan foglalja össze Karl Rahner *A hit alapjai* című munkájában. Szerinte az, hogy a Názáreti Jézus feltámadott-e vagy sem, meggyőző érvelés vagy elfogadási hajlam kérdése. De maga a tény, hogy vele kapcsolatban mindenkinek válaszolnia kellett, mégpedig „igennel vagy nemmel” „a kérdésre”: Van-e (egyáltalán lehetséges-e a) feltámadás? Ez a feltámadott Jézusról való tanúságtétel provokatív alapja.

Az apostolok nemzedékét követő évszázad egyik „kardinális” kérdése volt a test feltámadásában való hit, amely nélkül a kereszténység hitvallása felesleges és hiábavaló (vö. 1Kor 15,14).

A keresztény apologéta irodalom — vagyis a krisztusi hit létjogosultságát és igaz voltát alátámasztó írások — a feltámadásban való szilárd meggyőződést vallják, a relativizálás vagy merő allegorizálás lehetőségét eleve kizárják. Tertullianus figyelmeztetése jól kidomborítja a keresztény tanítás lényegi állásfoglalását: *caro salutis cardo*, vagyis a test feltámadásának tényszerűsége az üdvösség lényegi felismerésének alapja.

A művelt antik világ állásfoglalását plasztikusan fogalmazza meg Kis Ervin Órigenésztől írt regényének egyik epizódjában: amikor a fiatal sebészorvos a test feltámadásáról halott, akkor „akaratlanul is felkacagott”. Az elenyészett testet látó és tapasztaló embereket nem hatotta meg Ezekiel csontmezőről való látomása (vö. Ez 37,1–14). Az elhamvasztás római gyakorlata mellett ironikusan fogalmazzák meg a kereszténység elfogadása ellen érvelők — mint Atenagorász hitvédő atyától ismerjük (Kr. u. 2. sz. közepe) — abszurd kérdését: Mi van akkor, ha a tengerbe esett keresztény embert megeszik a halak, a kihalászott halakat pedig megeszik más keresztény emberek? (*A feltámadásról* 4)

Az apologéta atyáknak nemcsak a görög filozófiai kultúra örökségéhez ragaszkodók kategorikus visszautasítása jelentett gyötrelmes problémát, hanem a gnosztikusok kompromittáló fellépése is. Ők a testet eleve feleslegesnek, tehernek vagy „börtönnek” tartották, ahonnan a léleknek, a szellemi személyiségnek ki kell szabadulnia; mert szerintük a megváltás voltaképpen ez. Minden lényeg, emberi összetevő kerüljön vissza a helyére, ez az igazi cél: az *apokatasztaszisz tón pantón* (mindennek a maga eredeti helyre való visszaállítását).

A gnosztikusok merő allegorikus magyarázata szimbólummá fokozta le a feltámadás emberi egészét. Az „Ember” maga Jézus volt, a legkiválóbb (bár nem minden elméletük tartotta annak), magasrangú szellemi valója csupán valamiféle emberi alakot vett fel, vagy romolhatatlan, felsőbbrendű (*asztrális*) *corpust* (látható, de felsőbb anyagot, a *quinta essentiát*), hogy a romlandó anyagiségbe bukott alsóbbrendű szellemi társaival kapcsolatot tudjon teremteni a „megszabadító tudás” átadására, és ezáltal ők le tudják vetni testi valójukat, felemelkedjenek eredeti, mennyei helyükre. Mások szerint a szellemi (a pneumák létrendjébe tartozó) Krisztus levetette és ott hagyta az alsóbbrendűt, a Jézust, akit eszközüül használt, aki hozzá tapadt; eszerint a Megváltó tulajdonképpen két személy volt. Ez a lelket és testet élesen szembeállító, az elszakadásban üdvösséget hirdető dualizmus kedvezett a hellén filozófiai gondolkodásmódot őriző, a Krisztusról szóló tanítás iránt érdeklődőknek a „megoldás” megtalálására, de az apostoli tanítás számára zsákutca volt.

Sem a keresztihalál valóságos testi kínját, sem a feltámadás testi realitását nem lehetett merő allegorizálásnak tekinteni, vagyis relativizáltan magyarázni. Bár a korábbi időkből utalásokban is-

merjük a gnosztikusoktól való radikális elhatárolódást, például az apostoli atyáknál és az őket felváltó nemzedéknél, az apologétáknál (vö. 1Clem. 25; Justinus, Dial. c.j. Triphon. 80-83, fragm. De res 14; Tatianosz Or. adv. Grecos 6,13), a gnosztikus eszmék felszámolása a 2. század végi keresztény tanítók feladata lett. Így Iréneuszé, aki főként ezen eretnekek ellen írt a feltámadás tárgyát illetően művének záró könyvében. Hangsúlyt helyezett arra, hogy Krisztus feltámadásában a mi testünk támad fel (*Adversus Haereses* V,14), és ennek evilági kötelékéből való felszabadulását szintén megvilágította; a mi testünk Krisztus testével való egyenlőségét állította (AH V,14); és azt is, hogy az Ő teste, a tényleges emberi test feltámadása az Atya szándéka és terve volt (AH V,15).

„Elsőszülött a halottak között”

A feltámadás Krisztushoz kötődése ezen szövegekben erőteljesen megmutatkozik, hiszen ő az elsőszülött a halottak között (vö. Jel 1,5), ő a teremtés elsőszülöttje (vö. Kol 1,15). Az Elsőszülött feltámadása tehát — mint azt kezdettől fogva hangsúlyozzák — teljes és valóságos, testi-lelki mivoltában kiemelkedő és megismételhetetlen esemény. Ezzel tisztában volt az apostoli igehirdetés, de magyarázata igencsak nehéznek mutatkozott. Ő ugyanis érinthető, bár ugyanakkor zárt ajtókon keresztül érkezik. Későbbi, de a múltra nézve igencsak konzervatív szerzőt érdemes itt idézni (ami a hagyományörzés nyomon követése miatt is indokolt), Poitiers-i Szent Hirariust: *resurget non aliud corpus quamvis in aliud* (Ő feltámadott nem más testben, hanem másként; in ps. 2,41). Mindmáig maradandó értelmezési kihívás a Feltámadotról szóló igehirdetésben, hogy mint Ő, mi is teljes létünkkel azonos testben támadunk fel, de Istentől ajándékozott megújult formában. Mert bár:

Romlásra vetik el — romolhatatlannak támad föl.

Dicsstelenül vetik el — dicsőségben támad föl.

Erőtlenységben vetik el — erősségben támad föl.

Érzéki testet vetnek el — szellemi test támad föl (1 Kor 15,42-44).

Az igazak feltámadása

Ez magával hozta a kérdést, mikor és milyen formában támadnak fel hozzá hasonló létre az Ő hitében elhunytak. *Nézd, újjáalkotok mindent* (Jel 21,5) — szólta a Feltámadott a patmoszi látnok, János által. Kezdeti felfogás szerint az Úr második eljövetelekor támadnak fel az igazak, addig — mint István diakónus, a protomártír — elszenderültek az Úrban (vö. ApCsel 7,60). Ez a kifejezés a katakombák klasszikus sírfelirata lett. A Feltámadott dicsőségének kinyilvánításakor még nem nyilvánul meg övéinek dicsősége ezen a földön, ezer évig az igazak földi boldogságában fognak élni (*kiliaszmosz*), tehát ezer évig még voltaképpen egy másik várakozásban léteznek, és csak utána lépnek át az örök, mennyei dicsőségbe.

A vértanúk tisztelete

Ezen felfogáson a vértanúk tisztelete változtatott. Az a meggyőződés terjedt és erősödött, hogy a vértanúk szenvedésükben Krisztus erejét és látható jelenlétét kapják meg, ahogy az első

példakép, István diakónus. Ezért nem félték attól, ami rájuk várt, hitték, hogy a szenvedés egy pillanatában az ég előttük is megnyílik. Meglehet testük megcsonkított roncs, vagy a lángok martaléka lesz, de őket az ég, az örök otthon várja. Hiszen már itt a földön a mennyek polgárai voltak (*Hermász Péld. 1*). Életük a halálban csupán megérkezés, és nem újabb várakozás, ami Jézusnál három nap volt. Nekik már nem bizonytalan az idő az Úr érkezéséig, míg a többi keresztény elhunytak igen. A kettős várakozás elgondolása a vértanú Krisztustól való „elszakadását”, vagy inkább távolmaradását jelenti, de nem lehetett az hitük erejében. Így erősödött az a meggyőződés, hogy a vértanú lelkét azonnal az örök otthon boldogsága várja; ám ez csak a vértanúk kiváltsága. Ez a nézet megmaradt egészen az ún. „konstantini fordulatig”.

Szentéletű remeték

Azzal, hogy Nagy Konstantin nemcsak engedélyezte, hanem támogatta is a kereszténységet, sőt Nagy Theodósziosz rendelkezése szerint hivatalnok és katona csak keresztény lehetett, a Római Birodalom határain belül a vértanúság lehetősége is megszűnt. A világot elhagyó és arról végérvényesen lemondó, sőt azt megvető remetéket tartották a vértanú eszmény örökösének. A remete a Sátán hittagadásra, Krisztus elhagyására törekvő viharos kísértés-rohama után már itt a földön a lélek túlvilági örömeit élvezzi, és semmi sem szakíthatja el őt a Mestertől, a testben feltámadottól. Lelkileg — ha testileg nem is — ő az örök élet osztályrészese. Ez nyitott kaput annak a felfogásnak, hogy a Krisztushoz kötődő életű emberek haláluk után azonnal részesednek az örök boldogságban, míg testük az „utolsó napra” vár. Ugyanakkor a rangsorolás, a szentek hierarchiája megmaradt: első a tényleges vértanú, őket követik az aszkéta remeték, majd utánuk sorakoznak az emberi társadalomban tevékenykedők. Ma is ez a szentek hierarchiája.

A Feltámadott és szentjeink kapcsolata

A középkori liturgiában a karácsonyt követő napok jelentették meg a Feltámadott és szentjeinek kapcsolatát. Karácsony misztériuma lényegében azonosnak mondható a húsvétéval: Isten Fia nekünk ajándékozta emberi életét, megosztotta velünk és értünk áldozta. A Megváltó földi születéséhez azoknak a mennyi születésnapját kapcsoljuk, akik életüket Krisztusnak áldozták. Ezért karácsony másnapján Szent István diakónust, a protomártírt ünnepeljük, őt követően harmadnap Szent János apostolt, a szeretett tanítványt, aki a megszentelt életet követők „prototípusa”, elsője és eszményképe volt, majd az ún. aprószentek emléknapja következik, azoké, akik öntudatlanul bár, de Krisztusért, avagy Krisztusnak adták és áldozták életüket, és csak ezek után nyílik alkalom a szentek kalendáriumára.

A feltámadott test

Érdemes még felidézni egy logikusan feltett kérdést: Milyen a feltámadott test? Az apostoli igehirdetés óta hangsúlyozzuk, hogy Krisztushoz lesznek hasonlóak azok, akik vele a halál-

ba eltemetkeztek. Ezt természetesen nem fizikai értelemben gondolták az apostoli igehirdetők. A feltámadott Krisztus testének tapasztalása ebben is egyedülállónak mondható. Az elhunyt szentek — élén Krisztus anyjával, Máriával — bár megjelentek, láthatók voltak a kiválasztott személyek számára, de nem voltak megtapinthatók, és még inkább nem étkeztek azokkal, akiknek megmutatkoztak. A feltámadott test tapasztalásában lényeges motívum, hogy ugyanaz a valaki érzékelhető, akivel mint Mesterrel éltek együtt. Jézus nem volt öreg, élete virágában vállalta értünk a kereszthalált. Több volt harminchárom évesnél, amit evangéliumi utalásokból következtettek ki; az egyházatyák egyik irányzata — Iréneusztól Ágostonig — pedig negyvenhat életévet ad neki egy allegorikus magyarázat folytán: Ő a második Ádám, és e név betűi 46-ot tesznek ki (1+4+40); különben is ellenlábasai ezt a megjegyzést szegezték neki: *Még ötven esztendőös sem vagy, és láttad Ábrahámot* (Jn 8,57). A harmincas évek derekán járó férfit nem nézzük ötvenes éveiehez közelinek — adta meg az alapot ezen jézusi életkor magyarázatához.

Krisztus feltámadott teste

Krisztus feltámadott testét illetően nem kellett számolni a gyermeki léttel vagy az előregedéssel, sem a testi fogyatékos-sággal vagy esztétikai hiányossággal. Őt, mint a Teremtőnek a teremtett testet magára vevőnek, külső megjelenésében vonzó-nak tartották, a lehető legszebbnek az Énekek Éneke vőlegénye és a bölcsességi irodalom alapján; tette ezt főként Órigenész. Jusztinosz és Alexandriai Kelemen utalásai ellenére Tertulianusz nézete nem talált visszhangra, ő ugyanis Jézust kifejezetten csúnyának és taszítónak gondolta; állította ezt azért, mert az Úr szenvedő szolgájáról való jövődölést tartotta mérvadó-nak: semmi szépség sem volt benne (vö. Iz 53,1kk.). A görög felfogás szerinti tökéletes alakzat — az absztrakt de inkább abszurd eszmény — elgondolása sem nyert elfogadást, hogy tudniillik a feltámadott test odafenn gömb alakú, és csak idelenti megjelenéseiben veszi fel régi alakját az evilági felismerés miatt.

Krisztus feltámadott teste adott inspirációt azon teológiai felfogás elterjedésére, hogy a feltámadásban mindenki az emberi lét elérhető legtökéletesebb egyéni alakját kapja meg a maga személye teljességében, testi-lelki tulajdonságaiban, karakterében (szelíd, erőtől duzzadó vagy intellektuális alkat stb). Könnyebb ezt elképzelni az idősről, akinek dokumentálhatták virágzó ifjú-felnőtt korát, de nehezen lehet elképzelni például a földön magzatként kiirtottról. A feltámadásban mindenki az élete elérhető legmagasabb minőségét és igaz teljességét kapja meg. Hogy voltaképpen miben áll ez, annak felfogására megsebzett és esendő létünk képtelen, de biztosítékát kaptuk meg az apostoli igehirdetés húsvéti örömhírében: Jézusnak, a Messiásnak test szerinti valóságos feltámadásában.